

լած հիւթը ուրիշ տեսակ բոյսերուն ալ փնասակար է թէ չէ :

Պ . Սնասակար չէ՝ անոր համար իմաստուն երկրագործները կը խրատեն որ նոյն երկրին վրայ ամէն տարի նոր տեսակ բոյսեր տնկուին որ մէկմէկու հիւթը ծծեն . բայց աս բանիս վրայ դեռ որոշ տեղեկութիւն չունինք :

Հ . Սարուցանի կարգ մը օգտակար ըլլալու համար ինչ կանոններ պէտք են .

Պ . Վիտաւոր ութը կանոն կայ :

Ա . Ետեւէ ետեւ արմտիք ցանել նոյն հողին վրայ , հապա մէյմը գետնէն հիւթ ծծող բոյսեր , մէյմըն ալ օգէն ծծողներ :

Բ . Շատ անգամ այնպիսի բոյսեր ցանելու է որ կարգ կարգ տնկուած ըլլալով՝ դիւրաւ խլուին խոտերը , և երբեմն թեթեւ կերպով մըն ալ հերկուին :

Գ . Եւ տեսակ բոյսերը ցանելու աւտեն , ինչպէս են գետնախնձորը , ճակնդեղը , և այլն , հողուն մէջ աղբ խառնելու է :

Դ . Որչափ կարելի է նոյն երկրին վրայ նման տեսակ բոյսեր չտնկուին , հապա գէթ չորս տարին մէյմը :

Ե . Երմտիքներէն ետքը ցանելու է ընդեղէն կամ խոտեղէն , անոնցմէ ետքն ալ կարգ կարգ տնկուելու բոյսեր :

Զ . Տնկուած բոյսերը երկրին բնութեանը յարմար ըլլան , և այնպէս ցանուին որ ետքէն ցանելու բոյսիդ ինչ պատրաստութիւն որ պէտք է՝ անխափան կարենաս ընել :

Է . Եւ այնպիսի կարգ մը բուսեցող է որ կենդանեաց հարկաւոր խոտը չպակսի , տարուէ տարի խել մը դալար ու չոր խոտ Ժողովելով :

Ը . Եւ կարգ մը հաստատելու համար՝ փորձ ըլլալու է , և նայելու է թէ որ տեսակը աւելի շահաւոր է . ան բոյսն որ ընդհանրապէս շատ կը գործածուի , նայելու է որ անիկայ չպակսի , ինչպէս են իւղային , թելա-

բեր , ներկաբեր և ալիւրաբեր բոյսեր :

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆ

() ՂԻՆ ԵՎ ԵՐԻ ԽՈՒՆԵՐԸ :

() ՂԻՆ ու ցքի շինելն ու գործածելը արեւելք խիստ հին սովորութիւն է . զած կ'երենայ . բայց Եւրոպայի մէջ աւելի ԺԴ դարուն մէջ սկսեր է կ'ըսեն : Հիւսիսային ազգերը սովորաբար մեղրէն , գետնախնձորէն , արմը տիքներէն , և ուրիշ բոյսերէ ու արմատներէ ու ճակնդեղէ կը հանեն ցքին : Իսկ Եւրոպացիք աւելի խաղողէ կը հանեն , որ խիստ առատ ու ազնիւ կ'ըլլայ , և դիւրաւ կը խմորի : Բայց կամ բոժըսուածը կը հանեն շաքարի եղէգէն կամ պարզ շաքարէն . արեւելոց արաղ կամ բոժը ըսուածն ալ կը շինեն՝ բրինձը խմորելով . իսկ վարդօղին կը շինուի գինիի ու շաքարի շարապը իրարու հետ բաղադրելով : Եւ աս նիւթերուս վրայ երկայն խօսիլը բնալոյծներուն ու օղի շինողներուն թողունք , ու հոս ան միայն նայինք՝ թէ ինչ փնասներ ունին ցքին , օղին , և ուրիշ որ և իցէ ոգելից ըմպելիքները , որ մարդիկ կամ չգիտնալով և կամ բանի տեղ չգնելով՝ մեծամեծ թշուառութեանց մէջ կ'իյնան , և շատ անգամ իրենց կեանքն ալ վտանգի մէջ կը ձգեն փուճ զուարճութեան մը համար :

Շատ աղքատ մարդիկ կան՝ թէ գեղացի և թէ քաղաքացի , որ տըներնուն մէջ և ոչ ձէթ ու աղ ունին . և սակայն ամէն օր կ'երթան քսակնին գինետունները կը պարպեն , առանց իրենց ընտանիքը մտածելու թէ ինչ խելձ՝ վիճակի մէջ են : Եւ կը հաշիւ ըրեր տեսեր է որ մէկ գեղ մը որ 5000 բնակիչ կայ եղեր՝ մէկ տարուան մէջ ինչուան 80,000 դահեկանի օղի կը խմուի եղեր : Տես թէ մէկ ան-

օգուտ ու փաստակար որկրամոլութիւնը համար որչափ ստակ կը փճանայ, որ այնչափ օգտակար բաներու կրնար գործածուիլ: Իայց ստրկի փաստ այնչափ մեծ բանի տեղ չէր դրուեր՝ թէ որ օղին առողջութեան օգտակար ըլլար: Ինդհակառակն մարդուս առողջութեանը շատ փաստակար ըլլալը այնչափ յայտնի է, որ իրեք տարի առաջ հիւսիսային թագաւորութեանց մէկը շատ իմաստութեամբ արգելք հանեց որ իր երկրին մէջ ամենեւին օղի չխրմուի. այսպիսի հրաման մըն ալ հրատարակեց թէ ո՛վ որ օղիով հարբած գտնուի, տօնի մը օր բերեն զինքը եկեղեցւոյ առջև կեցընեն, վիզը թուղթ կամ տախտակ մը, վրան աս խօսքս գրած՝ թէ օղիով հարբեր է: Իսկ այսի գրուածքէն աւելի յայտնի ու անջնջելի նշան այսպիսեաց վրայ ան է, որ ատենէն առաջ կը ծերանան՝ կը խռուին, մտքերնին կը բթանայ, ձեռքերնին՝ ծունկերնին կը դողդողայ, և ամէն կարողութիւննին կը տկարանայ: Իմէն օր օղի խմելու ետեւէ եղողը՝ առջի բերան կը սկսի կերակուրը դժուար մարսել, ստամոքսը սաստիկ կը տաքնայ, կերակուրի ախորժակ չունենար. ջուր շատ չուզեր խմել, բերնին համը կը կորսնցընէ, առաւօտները սիրտը կը խառնուի, երբեմն ալ ետ կու գայ. ստամոքսը կամաց կամաց կը բորբոքի ու կը կծկտի, երբեմն ալ փորլուծութիւն ու միզարգելութիւն կ'ունենայ. լերդը կը պնդանայ, մաղձը կը շատնայ, ու կամաց կամաց տաքութիւն ու բորբոք մը կ'իյնայ ըղեղին ու ողնայարին մէջ. որով քիչ ատենէն մարմինը ուժէ կ'իւնայ, և բանի հետ չկրնար ըլլալ: Առողջութիւնը կը տկարանայ, խելքը կը ցրուի, լուսնոտի պէս կը դողդողայ, և վերջապէս մեծ հիւանդութիւն մը՝ քիչ ջերմ կամ սրտի ցաւ և կամ խենթութիւն մը կու գայ վրան, ու կեանքն ալ կը վերցընէ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Ֆրանսէի խրատները:

Ֆրանսէի վարքը հոկտեմբեր ամսուն՝ Իսպանիային մէջ դնելէն ետեւ, հոս դնենք կենդանագրին հետ՝ մէկ երկու բարոյական մտածողները ու ինքիր վրայ շինած տապանագիրը. որով կ'իմացուի թէ ինչպէս աս կարգէ դուրս մարդը ինչուան մահը պահեր ու ցրցուցեր է միշտ իր զուարճախօս զուրցուածքն ու նոր նոր մտածութիւնները:

Պիեռ Կարդալէ կերպ:

Եւսէ որ գիրք կարդալու ատենդ գրիչդ միշտ ձեռքդ ըլլայ. և ինչ զուարճալի ու օգտակար բան որ գտնես՝ քաղէ: Եւ կերպով կարդացածդ միտքդ կը տպաւորուի. թէ որ օգտակար բաներ են քաղածներդ, հարկաւոր ատենը պատրաստ կը գտնես. իսկ թէ որ պարզ զուարճալի բաներ են, անոնցմով քու խօսակցութիւնդ ու կենցաղավարութիւնդ կրնաս զարդարել և ուրիշներուն սիրելի ընել: Ուսմունք ըսածիդ մէջ այնչափ անհամար արհեստական անուններ կան՝ որ շատ անգամ իմաստուն մարդն ալ անոնցմէ շատին նշանակութիւնը կրնայ մոռնալ: Եւ բանիս համար քեզի խորհուրդ կու տամ որ քովդ աղէկ բառգիրք մը ունենաս, և դժուար բանի մը հանդիպածիդ պէս՝ անոր մէջ փնտռես: Իրաւ է որ առջի օրերը քեզի մեծ արգելք կ'ըլլայ աս բանս. բայց կամաց կամաց աս դժուարութեան կը վարժիս, մէյմըն ալ որ ամէն օր նոր բառ սորվելով՝ անանկ կ'ըլլայ որ յետոյ բառգրքի ալ կա-